

Informationsmaterial med naturvårdsinriktade skötseltips till samhälligheter

Inledning

Stora delar av kommunens naturmark återfinns på platser som ägs av samfälligheter och vägföreningar. Dessa områden fungerar som viktiga biotoper och spridningskorridorer för olika djur- och växtarter. Genom naturvårdsinriktad skötsel och olika åtgärder kan dessa område skötas så den biologiska mångfalden bevaras och gynnas, samtidigt som dessa område behåller sina estetiska och rekreativa värde. Åtgärderna hjälper oss även att uppfylla de nationellt satta miljö kvalitetsmålen *ett rikt växt- och djurliv* och *god bebyggd miljö*.

Nedan följer olika åtgärder och förslag på vad för naturvårdsinriktade åtgärder man kan göra i en samfällighet eller vägförening för att öka förutsättningarna för våra djur- och växtarter i Vellinge kommun. Tanken är att dokumentet ska fungera som en inspirationskälla till frivilliga åtgärder. Samfällighetsföreningarna och vägföreningarna erbjuds ta kontakt med Vellinge kommuns miljöstrateg för att diskutera förslag, inventera och få hjälp med de olika naturvårdsåtgärderna.

Skapa ängsmark

Ängen är en av våra artrikaste biotoper. Genom att skapa och sköta en slåtteräng bidrar man till att öka och bevara den biologiska mångfalden. En ängsyta behöver inte vara stor. Det går bra att anlägga den i trädgården, på en grön yta på samfälligheten, en innergård eller liknande. För att restaurera en gammal slåtteräng kan man börja med att rensa bort sly som gjort att marken eller vägrenen börjat växa igen. Därefter slår man ängsytan på högsommaren med lie eller slåtterbalk. Ängsväxterna etablerar sig via den fröbank som finns i marken. Det går också bra att så in ängsväxter. Då är det viktigt att man använder inhemska växter. Bilaga på bra växter finns i detta dokument.

För att sköta en redan befintlig ängsmark börjar man på våren med så kallad fagning. Det innebär att man räfsa upp löv och grenar som fallit ner på ytan under höst och vinter. Under högsommaren slår man ytan för då har örterna hunnit utveckla frön. Därefter ska det slagna gräset ligga på tork och då fröar växterna av sig vilket ger upphov till nya plantor nästa år. Det slagna höet ska sedan transporteras bort. Detta bidrar till att markerna blir magra och därför så artrika. I gödslade marker tar växter som hundkäx och maskrosor lätt över och konkurrerar ut konkurrenssvaga växter som kattfot, backnejlika och blåklocka.

Om samfälligheten eller vägföreningen inte har någon yta med ängsmark, är vägrenar de ytor som liknar ängsytor mest. Dessa är ofta utmärkta platser för att nyskapa ängsmark med slåtter och anlägga örtrika torrbackar. Vägrenar kan fungera som viktiga spridningskorridorer och är därför viktiga element i landskapet. Sköter man vägrenarna enligt ovanstående instruktioner gynnar man både insekter och örter och främjar ekosystemtjänster som pollinering. Ta vara på vegetationsfria ytor i soliga lägen genom kontinuerligt slitage. Här trivs nämligen jordhumlor och andra solitära bin och insekter.

Tänk på att aldrig plantera invasiva, främmande arter. Är du osäker på vilka arter som är invasiva, kan du ta kontakt med miljöstrategen i Vellinge kommun eller besöka Vellinge kommuns hemsida för att läsa mer: <https://vellinge.se/boende-miljo-och-trafik/natur-vatten-och-skotsel-av-allmanna-platser/hindra-spridning-av-invasiva-arter/allman-information-om-invasiva-arter>. På naturvårdsverkets hemsida kan man också läsa mer om invasiva arter och vad man gör för att bekämpa dem: <https://www.naturvardsverket.se/Amnen/Invasiva-frammande-arter/>.

Trädvårdande insatser

- **Sälgen**

Sälgen är en viktig naturvårdsart och bra att plantera. Den blommar tidigt på våren och hanbuskarna är en viktig källa till pollen för många insekter. Men det är inte bara insekter som drar nytta av sälgens pollen. För fåglar som lövsångaren är det en viktig födotillgång. Tänk på att sälgen är av betydelse för den biologiska mångfalden i olika levnadsskedan och att död ved är viktigt för många vedlevande insekter. Det är därför viktigt att behålla såväl unga som gamla individer av träden om man har det på sin samfällighet.

- **Hamlade träd**

Hamlade träd erhåller värdefulla biotoper som till exempel håligheter och dessa gynnar bland annat lavar, mossor, svampar, insekter och fåglar. Hamlingen utförs vart femte år och ska genomföras under sensommaren. Tänk på att de hamlade träden kräver mycket ljus, varför det är viktigt att hindra området runt trädet att växa igen. Om samfälligheten eller vägföreningen har ljusälskande träd som ekar på sina fastigheter, kan det vara bra att röja sly och frihugga träden. Det är viktigt att röjningen utförs utanför växt- och häckningssäsong.

- **Död ved**

Död ved är viktigt för många djur och växter men har blivit en bristvara i naturen till förmån för ”städade” skogar och naturområde. Genom att ha död ved på sin fastighet erhåller man en ekosystemtjänst. Många vedlevande insekter är nämligen beroende av murkna trädstammar och högstubbar för sin fortlevnad. Dessa insekter livnär sig bland annat på skadegörande insekter som granbarkborre. Många mossor och lavar är beroende av död ved, precis som fåglar för bobyggnad och födosökning av insekter. Genom att lägga upp grova trädstammar i en hög på en solig, delvis skuggig och varm plats skapar man viktiga livsmiljöer för ovanstående arter. Låt stockarna ha olika storlek och blanda gärna olika trädslag då olika arter är bundna till olika trädslag.

Naturvård på trädgårdsytor

- **Gröna tak**

En annan naturvårdsåtgärd med många fördelar är etableringen av gröna tak. Bland annat så skyddar vegetationen taket och förlänger dess livslängd då minst 50% av

regnvattnet tas om hand av växterna. Samtidigt minskar det buller, är isolerande och gynnar pollinerande insekter som bin,flugor och fjärilar.

- **Kryddträdgård**

Om det finns utrymme på samfälligheten är en gemensam kryddträdgård bra att etablera ur naturvårdssynpunkt. De är inte bara populära hos oss människor, utan även uppskattade och viktiga födosökslokaler för pollinerande insekter.

Kryddträdgården kan planteras med exempelvis oregano, lavendel, timjan och salvia. Kryddträdgården får gärna etableras på en varm och solig plats.

Pollinerande insekter

- **Insektshotell**

Att bygga insektshotell är en populär och tämligen enkel naturvårdsåtgärd att göra på samfälligheten. Det kan med fördel placeras i ett solexponerat och vindskyddat läge. Ett insektshotell går att bygga med hjälp av vass och bambu som buntas ihop och placeras i en snickrad låda. Ett annat alternativ till insektshotell är att borra ett antal hål i en gammal stock eller tjock bräda. Hålen bör variera i diameter (4–12 mm) och vara 6 cm djupa. Genom att bygga ett insektshotell hjälper man en del solitära vildbin och steklar som kan lägga ägg i håligheterna. Vilda bin bidrar till ekosystemtjänsten pollinering och steklarna födosöker på skadegörande insekter i trädgårdar.

Det går också att bygga konstgjorda bon till jordhumlor. Detta kan man göra genom att gräva ner en fågelholk med ett ingångshål på 10–15 mm. Boet ska grävas ner på en torr, varm plats men kan också placeras i en stenmur om sådan finns på samfälligheten eller vägföreningen. Blomkrukor av lera går också bra att använda. Vänd krukans öppning upp och ner, fyll den med löst packat hö, gräs eller mossor. Plasthandskar ska användas vid hantering av materialet. På så sätt ökar chansen att humlorna flyttar in.

- **Sand- och grusytor**

Om det finns blottade sand- och grusytor på samfälligheten eller på vägföreningens vägrenar är det viktigt att värna om dessa. Här kan man hitta många hotade insekter som solitära bin och olika stekelarter. Detta är värmeälskande insekter som trivs i områden med solexponerad, blottad sand där de anlägger sina bon. Det är viktigt att blottad sand förblir blottad genom kontinuerligt slitage. Saknar samfälligheten en öppen, sandig yta så kan man anlägga en sandhög på en vindskyddad och solexponerad plats.

- **Bisamhälle**

Pollinering är som nämnts tidigare en viktig ekosystemtjänst som insekterna tillhandahåller. Att sätta upp ett bisamhälle på samfälligheten eller i närheten av en blommande vägren är ett effektivt sätt att öka frukt- och bärsköörden i området samtidigt som samfälligheten eller vägföreningen får egentillverkad honung som kan säljas eller konsumeras själv.

- **Fjärilar och humlor**

Om möjligheten finns på fastigheten kan man för att gynna fjärilar och humlor anlägga en blommande örtträdgård. Detta görs med fördel intill ett plank eller husvägg. Längst bak mot planket planteras med fördel höga perenner eller ett par fjärilsbuskar. Därefter planteras växter som blommor sommar och sensommar och längst fram kan det planteras låga växter och kryddväxter. I anslutning till trädgården kan man tillverka en vinterboplats för fjärilar. Sorgmantel, citronfjäril och näselfjäril hör till arterna som övervintrar och för att gynna dessa arter kan man bygga en fjärilsholk. Denna fungerar som övervintringsplats och har centimetersmala springor på framsidans nedre del där fjärilarna kan krypa in. Holken bör fyllas upp med löst packade barkflagor av tall.

- **Nässlor och ogräs**

Många vedskalbaggar lever som fullt utvecklade insekter av pollen. De är beroende av vanliga ogräsarter som hundkåx och kirskaål. Låt dessa få gå i blomning i vägförenings vägrenar så gynnas skalbagarna och olika arter av blomflugor. Samtidigt är det viktigt att inte ta bort alla nässlor på era fastigheter eftersom nässlor är värdväxter för många fjärilslarver. Bäst är det om nässlorna får stå i soliga, vindskyddade läge. Beståndet kan ramas in med en nedgrävd träram för att hindra spridning. Delar av beståndet kan med fördel klippas ner under säsongen och de nya skotten kan användas till nässelsoppa.

Fåglar

- **Fågelholkar**

För att skapa bättre förutsättningar för många fågelarter kan man sätta upp olika typer av fågelholkar. Holkarna bör variera i form, storlek och bohål. På så vis gynnar man olika arter. Stora bohålor kan vara bra för exempelvis ugglor som kattuggla och mindre bohålor kan gynna arter som rödhake, rödstjärt och grå flugsnappare.

- **Svalor**

Genom att bygga en svalbräda hjälper man hussvalor med att tillhandahålla platser där de kan häcka. Brädan är avlång och uppdelad i sektioner så den får plats bredvid varandra. Brädan skruvas upp under takfoten för att minimera risken att brädan trillar ner.

- **Träd och buskar**

Genom att plantera olika träd och buskar på samfälligheten eller längs vägar kan man gynna en rad olika fåglar. Exempel på arter att plantera är hägg, fläder, rönn, fågelbär och säl. Att plantera solrosor är också en bra naturvårdsinsats för olika fåglar då solrosfröerna bra föda för fåglarna på hösten.

Groddjur

- **Hjälp grodor och paddor över vägen**

Sveriges groddjur är hotade främst på grund av bristen på lekvatten i omgivningarna men för att många blir överkörda då de vandrar till sina lekvatten under fuktiga, milda kvällar och nätter om våren. Vägföreningar kan göra enkla insatser för att hjälpa groddjuren över vägarna. Det görs enklast genom att plocka upp dem i en spann och hjälpa dem över på ”rätt” sida vägen. Tänk på att alla Sveriges groddjur är fridlysta och kontakta gärna Vellinge kommuns miljöstrateg innan insatsen för att få tips och råd. En annan åtgärd kan vara att ansöka om att få sätta upp så kallade varningsskyltar som varnar för groddjur på vägbanan.

Grod- och kräldjur övervintrar och för att tillhandahålla övervintringsplatser kan man spara rishögar eller skapa faunadepåer av död ved och placera dessa i söderläge. På så vis blir de snabbt uppvärmda på våren. Bland annat så uppskattar de två groddjuren minde och större vattensalamander denna åtgärd. Det går också bra om samfällighetsföreningen eller vägföreningen har möjlighet att gräva en grop ner till frostfritt djup och fylla denna med död ved, sten och halm för att toppa den med grenar, stockar, ris och sten. På så sätt har man anlagt en perfekt övervintringsplats för alla groddjur som finns i Vellinge kommun.

Övriga däggdjur

- **Fladdermöss**

Utdikning av vattendrag och dammar samt bristen på gamla hålträd har bidragit till att förutsättningarna för fladdermöss blivit allt sämre. Fladdermössen födosöker på insekter kring vattendragen och bor i håligheter i äldre träd eller i övergivna, gamla hus. De är viktiga djur eftersom de fångar många insekter som mygg och knott. Ett effektivt sätt att öka förutsättningarna för fladdermössen är att sätta upp fladdermusholkar på samfälligheternas husgavlar eller träd i söderläge, gärna isolerat från ljusföroreningar. Naturvårdsverket har bra instruktioner för hur man bygger en fladdermusholk. Fladdermössen kommer använda holken året runt, varför det inte spelar någon roll när på året man sätter upp den. Holken bör sitta på 4 meters höjd med skuggande grenar ovanför. Dock ska utrymmet framför holken vara fritt från vegetation för att underlätta inflygning.

- **Igelkottar och ekorrar**

För att hjälpa igelkottar med att hitta lämpliga övervintringsplatser kan man bygga ihop ett minde hus i trä. Detta kan med fördel placeras ut på ostörda platser och täckas med ris, löv och kvistar. På liknande sätt kan man hjälpa ekorrar med boplatser i träd. En bra åtgärd är att bygga så kallade ekorrholkar, vilka påminner om vanliga fågelholkar med skillnaden att ingångshålet är på sidan och med ett hönsnät i botten som skapar ventilation i boet.

- **Rådjur**

Nere i Höllviken, Ljunghusen samt i Skanör med Falsterbo finns en stam med rådjur. För att gynna dessa kan samfälligheterna placera ut fodersäckar med hö, äpplen och morötter. Även saltstenar kan sättas upp på lämpliga platser.

Vattenmiljöer

Våtmarker är viktiga för en hållbar samhällsutveckling och utgör multifunktionella miljöer i landskapet. Då de förutom ökar grundvattenbildningen och bidrar till hushållning av vattnet i landskapet hyser de en stor biologisk mångfald. Samtidigt tillhandahåller de olika ekosystemtjänster genom att stärka landskapets egen förmåga att hålla vatten, balansera vattenflöden vid kraftiga skyfall och mildrar effekterna av torka och översvämning. De fungerar även som naturens egna reningsverk då de renar vattnet från näringsämnen som kväve och fosfor vilka annars når havet.

Finns det möjlighet på fastigheterna eller vägföreningarna, kan man skapa grunda översvämningssytor eller svackdike som håller vatten vid häftiga skyfall. Våtmarker har blivit en bristvara sen slutet av 1800-talet i Skåne då man dikade ut dessa. Alla vattenspeglar är därför värdefulla, stora som små, permanenta som tillfälliga.

Bilaga – Växtlista för att gynna vilda pollinatörer

Källa: Länsstyrelsen Skåne

Vid etablering av äng bör man använda sig av inhemska arter

Örter	Vetenskapligt namn	Blomtid
Backtimjan	<i>Thymus serpyllum</i>	Jul-aug
Blåeld	<i>Echium vulgare</i>	Jun-jul
Blodnäva	<i>Geranium sanguineum</i>	Jun-jul
Blåmunkar	<i>Jasione montana</i>	Jun-aug
Flockfibbla	<i>Hieracium umbellatum</i>	Jul-okt
Fältvädd	<i>Scabiosa columbaria</i>	Jul-sep
Getväppling	<i>Anthyllis vulneraria</i>	Jun-jul
Gråfibbla	<i>Hieracium pilosella</i>	Jun-aug
Kungsmynta	<i>Origanum vulgare</i>	Jul-aug
Käringtand	<i>Lotus corniculatus</i>	Jun-jul
Liten blåklocka	<i>Campanula rotundifolia</i>	Jul-sep
Prästkrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>	Jun-jul
Rotfibbla	<i>Hypochoeris radicata</i>	Jun-aug
Rödfibbla	<i>Hieracium aurantiacum</i>	Jun-jul
Rödklint	<i>Centaurea jacea</i>	Jul-sep
Sandvita	<i>Berteroa incana</i>	Jun-aug
Sommargyllen	<i>Barbarea vulgaris</i>	Jun
Stor blåklocka	<i>Campanula persicifolia</i>	Jul-aug
Viden	<i>Salix L.</i>	Mar-apr
Väddklint	<i>Centaurea scabiosa</i>	Jul-aug
Vårkorsört	<i>Senecio vernalis</i>	Maj
Åkervädd	<i>Knautia arvensis</i>	Jun-Aug
Ängsvädd	<i>Succisa pratensis</i>	Aug-sep

- Tänk på att insekternas boplatser som sandblottor och död ved är lika viktiga som pollen och nektarproducerade växter.